

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ч.
СЕНТЯБРЬ
9
ВТОРНИК
№ 179 (4149)
Өргээ 20 коп.

Тыва автономнуг областың бұдурулгелериниң бүгү ажылчынарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга болгаш албан-хаакчыларынга Элегестиң шахта эргелелиниң коллективиниң кыйгырымын дугайында

Улут Октябрының дөртөн бир чыл өвүнүң алдары дөш Тыва автономнуг областың бұдурулгелериниң бүгү ажылчынарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга кыйгырыг үндүргөн Элегестиң шахта эргелелиниң ажылчынарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының коллективиниң эгелешкини СЭКП обкомунун буюрчу үндүргөн санаалар.

Улетпүр, транспорт болгаш сазым черлериниң коллективтериниң ажылчынарының Октябрының дөртөн бир чыл өвүнүң төлөптүгү ужуражыр дөш социалисттиг тодаргай хуузалгелерин азыр хуузалдык Элегестиң шахта эргелелиниң коллективиниң кыйгырымын чугаалаштырып СЭКП-ниң хооромунга болгаш райкомнарынга хүлээткен.

Улетпүр, транспорт болгаш сазым черлериниң коллективтериниң ажылчынарының Октябрының дөртөн бир чыл өвүнүң төлөптүгү ужуражыр дөш социалисттиг тодаргай хуузалгелерин азыр хуузалдык Элегестиң шахта эргелелиниң коллективиниң кыйгырымын чугаалаштырып СЭКП-ниң хооромунга болгаш райкомнарынга хүлээткен.

Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1958 чылдың сентябрь 5-те Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязының Төп Комитединиң Пленуму болган. 1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң контроль чурагайларын көөрү-биле СЭКП-ниң ээлчег чок XXI съездизин чыылдырар дугайында айтырыгны ТК-ның Пленуму чугаалашкан болгаш бөгүн парлап турар чогуур доктаалды хүлээп алган. СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү хүлээлгезинден эш Н. А. Булганини ТК-ның Пленуму хостаан.

СЭКП-НИҢ ЭЭЛЧЕГ ЧОК XXI СЪЕЗДИЗИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1958 чылдың сентябрь 5-те хүлээп алган доктаалы

1. СЭКП-ниң ээлчег чок XXI съездизин 1959 чылдың январь 27-де мындыг хүн айтырыглыг чыылдырар: „1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң контроль чурагайлары“.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущевту илеткелчиге бадылаар.

1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң контроль чурагайларының дугайында илеткелдин тезистерин парлап чарлаар.

2. СЭКП-ниң XXI съездизинче төлээлер соңгуурунун дараазында нормаларын доктаадыр: партияның 6 муң кежигүннөрдөн бадылаар эргелиг бир төлээ болгаш партия кежигүнүңе 6 муң кандидаттардан чөвүлээр эргелиг бир төлээ.

3. Партияның XXI съездизинче төлээлерни партияның Уставын ёзугаар хааглыг (чажыт) бадылаашкын-биле соңгуур. РСФСР-ниң областарының, крайларының болгаш автономнуг республикаларының партияларының төлээлерни партияның область, край конференцияларындан соңгуур. Өске эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының көргени-биле областарның партия конференцияларындан азы эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринден соңгуур.

Совет Армияның, Шериг-Далай Флорунуң, ССРЭ-ниң Иштики Херектер Министерствозунуң иштики болгаш таңныыл камгалалының база кызыгаар кезектериниң партия организацияларында коммунистер өске партия организациялары-биле кады партияның XXI съездизинче төлээлерни область, край партконференцияларындан азы эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринден соңгуур.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флорунуң даштыкыда турар кезектериниң партия организацияларында турар коммунистер партияның XXI съездизинче төлээлерни чогуур шериг каттыжышкынарының партия конференцияларындан соңгуур.

4. СЭКП-ниң XXI съездизинче төлээлер соңгууру-биле болгаш 1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң контроль чурагайларының дугайында илеткелдин тезисте-рин чугаалажыры-биле 1958 чылдың декабрьда болгаш 1959 чылдың январьның баштайгы чартыында партияның область, край конференциялары болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринден соңгуур.

лелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринден соңгуур.

Совет Армияның, Шериг-Далай Флорунуң, ССРЭ-ниң Иштики Херектер Министерствозунуң иштики болгаш таңныыл камгалалының база кызыгаар кезектериниң партия организацияларында коммунистер өске партия организациялары-биле кады партияның XXI съездизинче төлээлерни область, край партконференцияларындан азы эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринден соңгуур.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флорунуң даштыкыда турар кезектериниң партия организацияларында турар коммунистер партияның XXI съездизинче төлээлерни чогуур шериг каттыжышкынарының партия конференцияларындан соңгуур.

4. СЭКП-ниң XXI съездизинче төлээлер соңгууру-биле болгаш 1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериңиң контроль чурагайларының дугайында илеткелдин тезисте-рин чугаалажыры-биле 1958 чылдың декабрьда болгаш 1959 чылдың январьның баштайгы чартыында партияның область, край конференциялары болгаш эвилелдешкен республикаларның компартияларының съездилеринден соңгуур.

Тыва автономнуг областың улетпүр бұдурулгелериниң бүгү ажылчынарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга болгаш албан-хаакчыларынга Элегестиң шахта эргелелиниң коллективиниң кыйгырымын дугайында

Эргим аштар! Октябрының социалисттиг Улут революциязының дөртөн бир чыл өвүнүң байырлаам чоокшулап ораар. Ол кайтамчык байырлаам бистин чуртувустун улустары политиктиг болгаш бұдурулгечи кайтамчык улут бұдурулушунуң байдалында, улус ажыл-агыйының бүгү адыраарында чаа-чаз тилелгелерин чедип азыр дөш демиседе уткуп турар.

Улут Лениниң айтыкан оруу-биле чорбушаан, совет кижилер экономиканың болгаш культураның хөгжүлгезинге улам ындагы чедишкенин дөш; коммунисттиг тургузушунуң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязының XX съездизиниң айтыкан программазын күүседир дөш социалисттиг чарыктын туугун улам-на бедик көдүрүп турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң салган төөгүлүг сорулгаларын шийтирээринге Элегестиң шахта эргелелиниң коллектив база бодунун салымшыкыны кирдин турар. Хөмүр даш казырының талазы-биле сес айларның планын 127 хуу күүсеткен, пландан ажыр 7,4 муң тонна хөмүр дашты берген бис.

Бистин чуртувус Улут Октябрының 41 чыл өвүнүң байырлаам чаа-чаз чедишкенин демдегээр-биле өдчө уткуптур чоруп ораар, ыңчангаш дараазындагы социалисттиг хүлээлгелерин боттарымыска эш тур бис:

1. Он айларның бұдурулге программаның октябрь 10-га чедир күүседир болгаш немей 8 муң тонна хөмүр дашты бээр.
 2. Чыл планын хуусаа бетинде 1958 чылдың декабрь 1-ге чедир күүседир.
 3. Күш-ажылдың бұдурулгелерин планга 8 хуу бедилер.
 4. Бар механизмнерин болгаш дериглерин боттут ажылгаар.
 5. Бұдурулгениң бүгү бажыкчыларын болгаш дериг-херекселерин кышкы байдалга таарыштыр ажылдаар кылдыр белеткээрин, а ол ышкаш чурттагы фондунуң септөөрин октябрь 1-ге чедир доозар.
- Улут Октябрының 41 чыл өвүнүң төлөптүгү ужуражыр дөш социалисттиг чарыкты калбаа-биле нештеридинче бистин областың улетпүр бұдурулгелериниң бүгү ажылчынарынга, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчыларын кыйгырып тур бис.
- Элегестиң шахта эргелелиниң шахталарының ажылчынарының болгаш албан-хаакчыларының нийти хуралына бо кыйгырыгны чугаалажып көргөн болгаш хүлээп алган.

Дүжүт ажаап алышкынын болгаш күрүнеге тараа дужаарын мурнакчыларның үлегери-биле чорудар Мурнакчы колхозтар рапорттап тур

ЧАА-ХӨД. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районуң «Тилелге» колхоз ажыл-агый артели (диргазы эш Кавалары, партия эге организацианың секретары эш Сүктөр) тараа белеткелдериниң чыл планын сентябрьның 5-те 102 хуу күүсеткени рапорттаан. Артель 370 тонна тарааны күрүнеге саткан. Ол болза 1957

ТРАН. (Телефон-биле). Бин-Хем районуң Ленин аттыг колхозунуң баштаар чери болгаш партия эге организацианы (диргазы эш Мучаев, партия организацианың секретары эш Береговой) тараа белеткелдериниң планын сентябрьның 6-да күүседип, күрүнеге бир муң тонна тарааны сатканын рапорттаан.

Бин-Хем районуң «Искра» колхозу күрүнеге тараа садырының планын сентябрьның 6-да хуусаа бетинде 100,4 хуу күүсеткен.

Эр, херөөжөн колхозчулар боттарымың аргаларын

чылда күрүнеге дужааган тараага бодарга 120 тонна хөй болуп турар.

Артелиниң кежигүннөри урели, мал чеми болгаш магалдылал фондурларын тургузушаан, сентябрь 20-ге чедир пландан ажыр 300 тонна тарааны күрүнеге садыры шийтирээр. Адаа кириштир 50 тонна тарааны күрүне шыгжавырычө кирген.

Дүжүт ажаап алышкынын чидирит чокка чорудары болгаш күрүнеге тараа садырың ийи муң тонна чедир дөш улам күженишкениң ажылдаары эр, херөөжөн колхозчулар хүлээп болгаш пландан ажыр 235 тонна тарааны күрүне шыгжавырычө кирген. Тараа дужаалам үргүлчүлөп турар.

Аңгылап ажаап алышкынын ажылгаанывыстың ачызы

«Барлык» совхоз бо чылын күрүнеге тараа дужаарының планын август 27-де 102,3 хуу кылдыр күүсеткен, ам пландан ажыр 800 тонна тарааны дужаап эгелей берген. Бо болза, бистин совхозтуң ажыл-агыйының байдалында бодарга биче өвөс херек болур.

Совхоз бодунуң төөгүдүң күрүнеге тараа киирер планын бир-де дугаар мындыг кыска хуусаа күүсеткен, ам ажыр дужаап турары анза таварылга өвөс. Совхозтун коллектив бо чымын өстүрүп алган бедик дүжүтүн ажаап азырынга багай өвөс белеткенген. Бар-ла комбайннары тарааны шуут ажаап азырынга белеткеш, лафеттиг жаткалары областың өдчө ажыл-агый эргелелинде чагымыс ёзугаар азыр деп манап турувуста, тараанывыстың колдуу бажып эгелөөн. Лафеттиг жаткалар ам хиреде чөк, оларның келир, келбеси билдинмес деп, көдө ажыл-агый эргелелиниң харымы мындыг болган. Бир өвөс лафеттиг жаткаларын манаар болза, биске идеядиг өвөс алпарган. Чүге дөшкө, тараалар бисти манаар өвөс, хүн-бүрү улам бажып, калган бар чыдар. Комбайнар-биле шуут ажаар болза, ону арылап, кургалдырынга биске ажылчы күжү четпес болгай. Ам калдыг арганы хергелээр дугайында айтырыгны совхозтуң дирекция чериниң актив-биле каттышкан хуралында тургускан бис. Анаа хову бригадалык бригадир эш Онгай-оолдун саналын ёзугаар «С-6» комбайннары тарааны аңгылап ажаап азырынга өдчө дершир деп шийтирээр бис.

Ол дораан мыдыг 9 комбайннарны өдчө дөшкө, август 9-та бир комбайн-биле менеп кескен бис. Ол менепде кончук эки түнөөн берген. Август 12-ден эгелөөш 9 комбайны, бир лафеттиг жатканы кес-

илдеге киргеш, 21-ниң хүнүңе чедир 833 га тарааны кескен. Тавычача тарааларның кургай бергенин барымдаалаш, 4 комбайннарны калтап өдчө дершир, подборщиктериг кыгаш, бастырып эгелөөш бис. Бастырган тарааны күрүнегө складинга ол дораан дужаан эгелөөш. Август 27-ден эгелөөш база аңгылап ажаап алышкынычө киргеш, сентябрь 5-ге чедир шунгу 1498 га тарааны тавычачай кескен бис. Артыан 700 га хире тарааны сентябрь 15-те бурун ажаап алдырып арганы бисте бар. Бүгү тарааның шунтузун тавычачай кескеш, он соонда бөдүрүп бастыгар дээр болза хержок. Мычарга тавычача тараалар чыче-боранта баксыраар болгаш хоорун адаанче сиңинип баткан, орта бөдүрүмнөй, улут чидиритте таваржыр. Мычарга тавычача тарааларның кургалың көрүп, кезиде-биле бастырылганы араалаштыр чоруткан ужурувус өд.

Аңгылап ажаап алышкынын чорутушпаан, ажылдың шынарычө улут күчөөнгейин угаандырган. Бир дугаарында кайы тарааны, калчаар кесеринден эгелөөш кескен сывы каш сантиметр артып калырынга чедир чаңгыс ай чурумну тургускан бис. Ортумал-биле кескен тарааның хоорунунуң бедин 12—15 сантиметр болур. Ол хире хоорун тавычаны көдүрүп шыдаар болгаш ону черге кирбес, бөдүрүп бастыгарында кончук тавычачай болур. Он бедик кылдыр кезер болза, тавычаны көдүрүп шыдаас болгаш бөдүрүп бастыгарында тавычачыг өвөс болур. Мындыг чорук бистин бир комбайнымыска турганын дораан эткен бис.

Аңгылап ажаап алышкынын кезидеги колдуунда чышканының аайылче өвөс, шала тавыштыр чорударга артык ажыкты болган. Мычарга кескен тараа хооруну

адаанче беден кирбес болгаш өдчө үзүңдө үрөс болур.

Аңгылап ажаап алышкынын мынчаар ажылгаанывыс ажылдың темпизин дүргелеткен, шынарын бедиткен болгаш шаңда ажылды дыма чингеткен. Тавычачан бөдүк бастырган тарааларын кургалдыр машиналарга кургалтайып, биче арылааш, тараа хүлөөн азыр черге кииреринекке өд-шыгы 13—14 хуу болуп, саат чокка хүлөөп алдынып турар. Бистин шаңдыкта тараа кургалдыр механизмнер соолук ажылдагытмайнып турар. Мычарга аңгылап ажаап алышкынын биске чик өрткитип, арыг, кургал тарааны берип турар.

Дүжүт ажаап алышкынында чедилшкенин бедик мергелидиг механизатор кадрлар шийтирээр. Совхозтуң хову бригадалык бригадир дуржулгалыг комбайнер эш Онгай-оол ажаап алышкынын үзүңдө шуут тараа кезидегиңе кирген. Он хүлээлгезин агроном эш Тихонов болгаш бистер боттарымыс харымлап турар бис. Ол ышкаш совхозтуң склам ажыл-агыйын харымлап турар дуржулгалыг комбайнер эш Деспикер подборщиктиг комбайн-биле тараа бастырып турар. Бодар техниканы мергелидиг башкарып, күш-ажылга бедик көргүзүлгени чедип ай турарлар. Он ийи комбайнерлер Байгал-оол, Поляков, трактористер Кац-оол, Хотлак-оол, Чамбал ышкаш ажыл норманы 150 хуудан өрү күүседип турар мурнакчылар бар.

Күрүне пландан ажыр 800 тонна тарааны дужаарын болгаш ажаап алышкынын сентябрь 15-те бурун доозар дөш хүлээлгезин күүседир дөш совхозтун коллектив күженишкениң ажылдап турар.

О. ТУГЕР.
«Барлык» совхозтуң директору.

Элегестин шахтёрлары—социалистик чарыштын эгелекчилери

Октябрийн социалистик Улут революциянын дөртөн бир чаг оюну байырлап чокушуп олурары-биле холбоштыр, ол байырлап тагелтип ужуражыр дөш уелетпур бугуруелеринде, колхозтарда болгаш совхозтарда социалистик чарыш бо хүнерде улам-на калбарып турар. Бо чылым чуртуну бугу бугуруелеринде байлак дүжүттөри өстүргөн, ар, херөөкөн колхозчулар болгаш совхозтардын ажалчынары о дүжүттөри чогуур өйдө чидире чокка ажаан алып, күрүгө улам-на хей тарааны бээр дош мөга чок ажалдан турар, а хоорайларын болгаш ажалчы суураарын ажалчынары болгаш албай хаакчылары келе ажал-агылдын бугу култураларын дүжүтүп чидире чокка ажаан алып талзы-биле кыдырап ажал-ишчилеринге кайгамчык улут дузаны көргүзүп, барык колхоз болгаш совхоз бугуруелде улут күженишкени-биле ажалдан турар.

Бистин чуртувусту ажалдык ажалчы аңгызы, колхозчу тараачынары болгаш улутчу интеллигенция Коммунисттик партиянын болгаш Совет күрүгүнүн үндөмчелик улут Ленинни айткан оруну эдербешан, совет экономиканын болгаш културанын дөжүлдөнгө чаз-чаз чедикширин дөш, Совет Энциклопедия Коммунисттик партиянын XX съездинин төөгүтүп шийтирилери амдырага чайгамчык чок болгандыр, чоңун амырлар-чуртугалынын материалдык чагай байланыш болгаш културалуг дөжүлдөнгөн улам мыйгыт ке-дүрүшкүлү дөш социалистик чарыштын тугун бо хүнерде улам-на бөик көдүрүп турар.

Бистин чуртувусту бурунгаар дөжүлдөнгөн шыгатынган чедик болуп социалистик чарыштын улам-на калбарыпшаан, бистин областын улутчу бугуруелеринин коллективтери баш бо аларын байырлап же белектерин ужуражыр дөш бугу-ле дөжөкчөдөрүн ап турар.

Элегестин шахта эргелединин дажыларын коллектив бо чылдык ийги квартинда өн-не бөик көргүзүлгө чедип алган. Тыванын улутчу бугуруелеринин аразында чарыштын түндөлдөрүн талзы-биле бирги черин элөөн. Мынчангаш ажалчы чондар депутаттарын область Советинин күс-кочуна болгаш областын профсоюз-лелер чөвөөлөрүн шийтир Кызыл тугун чаалап алган.

Бо чылдын сентябрь 4-те Элегестин шахта эргелединин дажыларын Тыва автономжун областын бугуруелеринин бугу ажалчынар-нарыга, инженер-техниктик ажал-дажыларын болгаш албай-хаак-чыларыга Октябрь мурунуу социалистик чарыштын кыйгырымын хүдөп алып талзы-биле патриот-чү бөик көдүрүшкүлүт ийгилик болган.

Шахта эргелединде партия организацианын секретары өн Патреев дөшү өн өмү-биле митинг-ини ажалчы, шахтанын кол инженер эш Чацуудун өс берген.

Областын бугу улутчу бугуруелеринден ай санын бугуруелге планын үргүчү ажал күсөдөп турар бистин дажыларын кызыкмаккай күш-ажылы дөш чо-рагаарын турар бис деп, ол чугула-лаан.—Чед ийилерин дүжүлдөп ийгилиг продукция бугуруелдин планын 123,6 хуу, баранын продукциянын—128,2 хуу, хөмүр даш каазын—115,9 хуу күсөтө бис. Август айда ийгилиг продукция бугуруелдин планын 127,1 хуу, баранын продукциянын—130,8 хуу күсөдөп, 7099 тонна хөмүр дашты берген бис. Бугуруел продукциянын бөт-үнөин 2 хуу чидегиде, күш-ажалдын бугуруелчүлүгү 14,5 хуу бедикте бис.

Устуде чедикшилер-биле чергелештир бистин ажалчылыкта улут чедиктер ам-даа барып дөжөкчө болгаш оларын калдарынын аргаларын алып ужуражыр бис деп, ол үргүчүлө чугулаан. Иш белекенин планын чүгө 47 хуу, өнү сөөртү чедикши аларын планын 69 хуу-ла күсөтө бис улут чедиктерин бирөөн болуп турар. Бугуруелдин механизация ам-даа чедик, электростанция сел-телгө дөжүлдөп болгаш кыска белекенин.

Култура-амдырал байлынарын септелгени мыйчага чедир дөшөп бис. Дажыларга эргежөөк чугула чунар-байлымыс тергия багай байлада турар. Клубтун ажалы саңдырай, иш дажы-лаа култура-маасалы ажал чорутуу-май турар, өнү сөгилер дугайында келе Совет (ларга эш Семс-оод) сагып саабан турар.

Устуде чедиктерин улутканы-шаан, бугуруелге чаз бөик көргү-зүлгө чедип ап, Октябрьдин социалистик Улут революциянын 41 чыл өнгө күш-ажалчы улут чедикшилерин ужуражыр дөш областын бугу улутчу бугуруелеринин ажалчынарын, албай-хаак-чыларын социалистик чарышка чыгарып деп санадык ажал-биле деткениншаан, бөгүн алып хүдөөлө-дөрүшкү хуусаа бетинде сан-даа, шынар-даа талзы-биле чедикши-нин күсөдөрүнө бистин коллек-тивтик бугу дажыларын кыйгы-рын тур мен, ол дөргө, бистин Тө-рөөн чуртувусту экономиканын кү-зүтүн улам мыйг бугуруелеринге бистин санын кызымыс болуп деп эш Чацуудун бугуруу чугулаан дөшөп.

Бире дугаарында даг мастери эш Ширев санал бергеш, комсомолчу-амяктар бригадаларын ажалчынын дугайын чугулаан, мыда чедик-шилерин болгаш чедиктерин дугайын тодаргай чугулаан. Бөик хүдөөлгө чедикшинин күсөдөрүнө кол ийгилик чүгө болза, шахтер бугуруелдин ажалдар чегин ай-шаанда таарыштыр белектер тургузар талзы-биле чо-гуур дөжөкчөдөрүн албайн турар, өн түндөлдө шахтерлар хүнү-не 1—2 шахты өн черлерин улут белекчөдөрүн эрттирип турар деп эш Ширев чугулаан.

Комсомолчу-амыктар бригадалы-нын кезигинери чарыштын хүдөө-лөрүн күсөдөрүнө өн-не бөик чөкчү чери элөөрүнө оларын эш Ширев кыйгырган.

Хөмүр даш кызыкчыны эш Көк-кин санал бергеш, бугуруелге планын үргүчү хүн бугу ажал күсөдөп турган, байырлап бөик көргү-зүлгө чедип ужуражыр хүдөө-лөгү, техникалык айыл чок чорчу-ну чуржунарын сагырыныс кол ийгиликтерин саларын шахта эрге-дөндөрүнөгөн.

Профвелединин шахта комитетинин дараам эш Чуйков сөс алган, ажалдан кыдымшынын норманын ай санында ажал күсөдөр дугайында дөшөкчө шахтер Николай Мамайын болгаш төнө продукция бугуруелде бөт-үнөин чидегиде дугайында Александр Кольчактин эгелешкенин деткөн, тергиян эки шынарлар продукция-нын бугуруел үндөрүн дөш демс-сөдө чордурары санадаан. Эш Чуйков шахтерларын чуртугалынын эки бажынары-биле хандылары-нын, оларын ортуна култура-маасалы ажалды күштедирери-нин, ажал шыгыдан дашпаар ге-ни чөп ажалчыларын эргежөөк чугу-лаан ошалай дөшөкчө.

Шахтанын комсомол организа-циянын секретары эш Рязанов социалистик чарыштын хүдөө-лөрүн күсөдөрүнө шахтанын комсомолчулары болгаш бугу ажалчы өсөкчө чедикшинин киржир дөр-лөк бугуруел чугулаан. Леция пропагандалы калбарып, созуу болгаш бидигтир лекцияларын, лекцияларын шахтерларга үргүчү көчүп турарын, ат кадыгалан клубтун ажалын экилдигин, өн септелгени дүрүн доздуу, ол клуб-ту шахта эргелединин эргеледи-аларын өнөгөн. Шахтарларын амдырал-чуртугалынын мате-риалдык денени чайгылыс чөк-чүлү турары-биле чергелештир, оларын култура хергелелери баш ө-зүп турар, мынчангаш клубту бис-тин шахтерчу сурувусту бугуруел културат диктангалынын чегин болдулары шуут негеттинип турар деп ол чугулаан.

Улут машина эш Коротых бөик шынары болгаш чик өртөктү продукциянын бугуруел талзы-биле эки бугуруелчө көргүзү-лери чедип алып дөш социалистик чарышты бригадаларын болгаш түс-түс шахтерларын аразына кал-бартырыныс, чуртун муракчы шахтерларын дүжүлдөп өөр-нөр чорукту организастарынче шахтанын профвеле комитетин кыйгырган.

Элегестин шахта эргелединин коллективинин дажыларын, инже-нер-техниктик ажалчылары болгаш албай-хаакчыларын Октябрьдин социалистик Улут революциянын 41 чыл өнгө төгөлтип ужуражыр сургалта-биле Тыванын улутчу бугуруелдеринин бугу ажалчына-рында, инженер-техниктик ажал-чыларын болгаш албай-хаак-чыларын кыйгырытын бир үн-биле хүдөө алган.

Митинге СЭШ Кызыл хоорай комитетинин бирги секретары эш Н. К. Курбатский кырыккен болгаш аңа чүгө чугулаан.

СОЦИАЛИЗМНИН ИНДУСТРИЯЗЫ ЧӨӨН ЧҮКЧЕ ЧАТТЫЛЫП ТУРАР

Академик И. П. БАРДИН
ССРЭ-нин Эртөмнөр академиязынын оралакчы президентизн.

Энергетика, химия, машина тудуунун айтырыгылары

Чөөн Сибиринин бугуруелчү күш-терин хөгжүдөр талзы-биле кон-ференция Иркутскке бөдүнү ажалчы чокта чаз дошкан. Оң ажалчынын ужу-гулазы Сибир-инин девискөрүндө ирап үнү ту-рар. Ол конференциянын бугу та-лазы-биле хандыр бөдөн кылган савдалар болгаш сүмелери ССРЭ-нин улус ажал-агылын перспек-тивтик хөгжүдөрүнүн хей-хей ай-тырыларын эртег талзы-биле ажалдан кылырынга чугула сажышкын болуп деп чугаадыр болза хөргөк чөк болур.

Ук конференциянын партиянын Төп Комитетинин индустриализм бөзүгар ССРЭ-нин Эртөмнөр акаде-миясы, ССРЭ-нин Куршаны болгаш РСФСР-ин Министрлер Чөвөөлөрү организастаан. Ам план организары 1959—1965 чылдарда улус ажал-агылын планынын төдөлдөрүн чугадырыс доздуу база элөөн үр-үенин перспективтик планынын тө-дөлгөдө тургузуп кирип турда маңгыт бисе чазак эртедөлөр-биле база дагы сүмелештир, марама көнөөн дүжүлдөп ажалчыларын эргежөөк чугула кылдыр санап ту-рар.

Улетпур бугуруелдинин хэмчө-лүнүн талзы-биле капитализмин кол чуртун—АНШ-ты өн чоңук 15 чылдарын дүжүлдөп чедер деп сорулган партиянын өмүздөндө эш Н. С. Хрущев эртег чылды ССРЭ-нин Дөдө Советинин байыр-лыг сессиясына тургускан. Бистин хөгжүлдөнгөн байырлап сессиясына тодаргай чурту көргү-зүлгө чедип чарыштын хөгжүлдө-лөрүн совет кижилери чаз-чаз улут мадырдык чоруктарже сору-к кырген.

Бистин улутчулук шийтирил-дөрүн экономикалык улут сорула-ларын аразында өн-не нарын бол-гаш берге сорулгаларын бирөөн болза, чөөн талзы районнарына дөжүлдөп улам мыйг дүрөдө-ри болуп турар. Эң чаз техника-нын дузасы-биле чурттуу чөп та-лак районнарынын бөдүс байлак-тарын ажалчыларын амдырапчы

Металлургиянын үшкү баазасы каая болурул?

Кара металлургия хөгжүвөн чү-гө болза, кижинин генииник кай-гамчыктык чаалап алышынарын бөдүнү арга чок турган ийги. Чурт бугуруелде мөңгөлдөп тур-рар металл фонду—өң экономи-к хөгжүлдөнгөн болгаш улутчу күчүрүш өн чугула көргүзүлгө-нүн бирөөн өң.

Баштайгы беш чылдар планна-рын чидегиде, катан туртугуш-кун үенин ажалдарын үе-тура дошкан, чурттуу ийги металлур-гия баазаны—Урал-Кузбасты тур-гуруучу улутчу Коммунисттик партиянын кайгырынын улут сал-галын кижилери бистер эки билип турар бис. Мычан харин бистин чуртувусту индустрияны кылдыр Сибиринин баштайгы бугуруелге—Кузнецкийн меридиан көстүп келген.

Урал-Кузнецкийн талзы-биле өң баштайгы төдөлгөдөрүн өдө көр болгаш катан улуттарын ужу-р таваржып турганын дөшөкчө-вейн барып болбас. 1958 чылда, 25 чылдар эртег соонда, Уралдын бол-гаш Кузбасты заводтарында баш-таймыда болуп турганына бөдү-рү, барык беш катан хей шойту болгаш канын экилдигин турар бис.

Чурттуу чөөн талзы районна-рына чурттуу үшкү металлургия баазаны тургузар сорулган СЭШ-нин XX съездин саган. Сибиринин бөдүс кулварыларын дугайын да бистин билишкенин эрге-жөө үени дүжүлдөп хөгжөчө чөк калбарыны-биле ол баазаны турту-гарына таарымчалык байдалар чедип алдыган. Оң-биле кады кара металлургияга хергелештир чиг-этти канчаар көрү база эскерилген. Чи-жөөлөгө, шаанда руданы бөдүс-түн аңа-ла берип турар чүвези кылдыр санап турган. Ам руданы сайырады кылып ужуражыр деп чүвени билер бис. Бөдүс руданы—улам мыйгыт ажалчыларын

эргежөөк чугулаан бире дуга-арында дөшөкчө кыж бистин кү-рүшөптүн үндөлдөрүн В. И. Ленин болган. Ол Ленинни чаргы-ны күсөдөр дөш эртег чылдар-нын дүжүлдөп өшөөс эвес чүгө-дөрү кылган. Сибиринин кулва-рыларын шийгөдөп алганы Совет күрүгүнүн бугуруелчү күш-терин беледирине ийг берген. Ком-мунисттик туртугушунун хөгжө-дөрүнө чөөн талзы районна-рын бөдүс байлактарын улам мыйг шийгөдөп аларын эргежөөк чугу-лааны СЭШ-ин XX съездинин шийтирилгенине чаз күш-биле өң-далап дөшөкчө.

Сибирге мурунда кылдыган чүдүлгө өң дөргө үнөлөп көр тө-дөдө, революция мурундагы үдө аңа барык канды-лаа үлетпур турбааны болгаш оң байлактарын дугайында мөдөөлөр боттары база көчүчү чарыштын турганын чугулааар херек. Совет улустун күженишкенин-биле Сибиринин хөвир-иичини таңгытымыс кыл-дыр эскерилген. Мыда чыл дууш чаз аволтар, рудниктер, электростанциялар ажалдан кирип, эрги бугуруелдер калбарып, чаз хоорайлар болгаш суулар тыттып көш турар. Сибирь ам бенин ийги-эв-дөдө шой экилдигинин 7 ажал хуузуу, кан экилдигинин 9,4 хуу-зун, хөмүр даш тынжынын 26 хуузуу, дөмүр руданынын тынжы-нын 5,4 хуузуу, электрэнергия ажалдан үндөрүнүн 20 хуузуу берип турар. Чурттуу үлетпур бугуруелдинин ийги хөгжөчөгөн Сибиринин бот дөргө чайгылыс чөк өңү турар.

Сибиринин аартагы хүнү улам-на улут чагай. Бо чагай болгаш өң байлак оранын улам мыйгыт экономикалык хөгжүлдөнгөн кол, шийтирилгип аларары чогум чүгө болуп турары?

Чөөн Сибирде кара металлур-гия чаз төлү болуп эргени була-жып турар каш-лаа районнар бар. Мычаарга бирги элөөлгөн туудуу кылдыр чери көчүчү кичөөлгөн шийгөдөп алып хүдөөлөгөн бис. Металлургиянын чаз төвүн тургузарда чүгө чиг-эттип дөжүлдөп кулвары-ларын, оларын эңиг дүжүлдөп бол-гаш келер үенин заводунга чогуу херек эвес, харин районун белек-кенин чогуур чаалап, өн шийгө-дөдөнгөн чадам, кижилерин хей массаларын кийриштерде таарымчалык байдалар база херек.

Чөөн Сибиринин бугуруелчү күш-терин хөгжүдөр талзы-биле кон-ференция металлургиянын үшкү баазанын бугуруелдерин бирги элөөчө тургузарын чери Бай-надын меридианы болуп ужурулуун барык өң-сеткиди чугулаан бис. Иркутск область Ташмет стан-циянын районунга металлургиянын күчүлүгү заводун тургузарын тодар-гай сүмөлөт. Илим-Питтин өң бай-лак дөмүр руданын бассейнинин Боршун болгаш Рудногорск руд-никтерин аңа руданы берип болур. Кошталыр хөмүр даштарын баштай-гы үдө Кузбастан чедирин ап бо-лур, а оң соонда тус черини хө-мүр даштарын ажалчылар аңаар.

Өң соонда кара металлургияны Красноярск крайга хөгжүдөр бисте-рег чөгүмчө болур. А чорут ол бугуруелдерге быжытып алган, Чөөн чүкчө, Забайкалье уламчы-к чорутар аңаар. Эки руда эки хөмүр даш-биле кока чыдар Муруну Илутанын болгаш келер үени база-ла эки перспективалык Чөтө облас-ты көчүчү таарымчалык байдал-дын мыйг ажалчылар үе чегин ке-дир.

Чөөн Сибиринин хөгжүдөрүнүн өң-не дүргө болгаш ажалчы чөкчө-лөрүн ССРЭ-нин бугу улус ажал-агылын эрге-ажыктары-биле, бирги элөөчө хөдөшкөк экономик-тик районнарын эрге-ажыктары-биле холбоштырып турган, харин тодаргайлап болур. Барын Сибир-де болгаш Иркутск Чөөн-чүк-биле Чөөн Сибиринин экономикалык харылдааларын улаанышкыны тодаргай талзы-биле өшөөс эвес чүдүлгө конференцияга кылган. Мычаарга өң чугула ажалды үргү-чүлөп, хөдөшкөк районнар-биле хөгжүдүп, бугуруелдин бугу чоруду-галарына өлөттөр энергиянын бугу хөгжөчөгөр-биле негеттерин транспорт харылдааларын, маңгыт чылды өттүр ажалчылар дөш болгаш суг транспорттун күжө-нөшкөктүн хөгжүдүп турарлар.

Экономиктерин санап турарын бөзүгар алырга, электри күчүтүнү киловатт бирүз 6—7 кижинин ажалын созуур. Моң уламчыдан, Сибиринин өзүп турар улутчу чаз техникага, күш-ажалдын бугу-рүкчүлүгүнүн эң бөик дөңгөлөгөн, күш-ажалдын эң эвөш чарыгдарына онза чүткүлдүгү даяныч умурлуг.

Моң-биле кады ол районнарын чогуу эң чоңук чылдары ажал-көзөр деп чүвени барымдалап көр-үрүр. Мынчангаш Сибирде чаз-гайжымд туттунган улут хоорай-

ларын калбаа-биле хөгжүдөрүн бугу-ле таарымчалык байдалды Чөөн Сибирде бар. Амдыныча бө-дүнү нефть болгаш газ кулвары-лары чөк болгаш Сибирь өңө кү-чүлүгү хоолай дамчылыгы-биле өстөттөрүн турар урал-волга и-тилин ажаллап турган, нефть-химия хөгжүдөр арганы ап турар. Ол ам бенин Омскке чедип турар болгаш удавас келер үдө Ангара-нын өрткөдөрүнө чөк бөөр.

Улут хөмүр даш-химияны хөг-жүдөрүн таарымчалык байдал-дын тургузуп турар. Амгы үенин металлургия заводунга электрэнер-гия хергелери дык өтүп турарын барымдалап көөр херек. Бир эвөс мурунда металлургия бөдүнү продукциянын бир тоннасына 60 киловатт чедир электри күчүтүп негеп турган болза, ам ол хергелде 250 киловатт чедип турар, а чаз заводтар колониянык бөдүс ба-зымышкыны ажаллап турары-биле, кислородту негеттерин турары-биле, өң-не камгалалык чүгө дөшөрүн берип болгаш өңөкчө протакты бугуру-елче шийгөчө-биле холбоштыр шуут бугуруу үндөр төнөа про-дукцияга 750 чедир киловатт күчү-нү негеп турар. Мынчангаш чаз улаанышкынын металлургия за-водун тударына маңгыт энергетика-канын кайгамчык улут аргалары Сибирь көчүчү таарым турар. Чиг-эт кулварыларын алжынып кү-чүлүгү үлетпур, титанын, магний-нин болгаш хөвөр элементтерин улут бугуруелдин база маңа тургузар арганы берип турар.

Химия үлетпурүн, кылдыгы чаз

таарымчалык байдалдарын район-га херек кырында чөк болуп турар мыйг байлактарын ажалдан кылырынга мөңгөрүр аңаар. Якут ажалтар, Норильскийн никел, ко-балыт болгаш платина, Ангара ка-зымын мыйгы үлетпур болгаш калдарын бөдүнчө хаара туду бөөр. Мычала-лаа хөмүр даштан болгаш дөмүрлөр соңу чүкчө баарынын онза чугулааны амгы үдө чөк болуп турар.

Улетпур болгаш туудуу эрге-лөп байкаарын өдө тургусанын, улутчуланын кол улаанышкынын чер-черже, экономиктик районнар-же, шийгөчө үлүс ажал-агылын ийги алырыларын дөш ийги-тирлөөрүнө онза таарымчалык бай-далдарын тургускан.

Бир демик комплекслик көрү—Сибиринин бөдүс кулварыларын ажалчыларын оруктарын то-даргайра кол чүгө өл. Демир-биле чергелештир хей-хей өске-ла үнө-лөп байлактарын—цинк, кобаль-дын, күртүн, хөвөр бөдүмөдөрүн шийгөчөп турар, Красноярск крайын муруну чүтүгүн дөмүр рудаларын дугайында алырынын чүгө комплекслик шийтирилген бол-лур. Чита областын өңүт металлур-гиянын рудаларын, Кузнецк Ала-Тауну нефелиннерин, Бурятиянын сийлманиттик сландертерин база комплекслик ажалчылар негетти-нин турар. Илимтик берип болуру бугу-ле чүдүлгөдөрүн оортан алып дөш, Сибиринин мыйг байлактарын комплекслик ажалдан кылырынын аргаларын дилеп тывары эргежөөк чугула.

Энергиянын чаз үнө дөшөрүн, чаз синтетиктик материалдарын, өң чиг-өткө савдалары болурунун

Чөөн Сибиринин хөгжүдөрүнүн өң-не дүргө болгаш ажалчы чөкчө-лөрүн ССРЭ-нин бугу улус ажал-агылын эрге-ажыктары-биле, бирги элөөчө хөдөшкөк экономик-тик районнарын эрге-ажыктары-биле холбоштырып турган, харин тодаргайлап болур. Барын Сибир-де болгаш Иркутск Чөөн-чүк-биле Чөөн Сибиринин экономикалык харылдааларын улаанышкыны тодаргай талзы-биле өшөөс эвес чүдүлгө конференцияга кылган. Мычаарга өң чугула ажалды үргү-чүлөп, хөдөшкөк районнар-биле хөгжүдүп, бугуруелдин бугу чоруду-галарына өлөттөр энергиянын бугу хөгжөчөгөр-биле негеттерин транспорт харылдааларын, маңгыт чылды өттүр ажалчылар дөш болгаш суг транспорттун күжө-нөшкөктүн хөгжүдүп турарлар.

Экономиктерин санап турарын бөзүгар алырга, электри күчүтүнү киловатт бирүз 6—7 кижинин ажалын созуур. Моң уламчыдан, Сибиринин өзүп турар улутчу чаз техникага, күш-ажалдын бугу-рүкчүлүгүнүн эң бөик дөңгөлөгөн, күш-ажалдын эң эвөш чарыгдарына онза чүткүлдүгү даяныч умурлуг.

Моң-биле кады ол районнарын чогуу эң чоңук чылдары ажал-көзөр деп чүвени барымдалап көр-үрүр. Мынчангаш Сибирде чаз-гайжымд туттунган улут хоорай-

ларын калбаа-биле хөгжүдөрүн бугу-ле таарымчалык байдалды Чөөн Сибирде бар. Амдыныча бө-дүнү нефть болгаш газ кулвары-лары чөк болгаш Сибирь өңө кү-чүлүгү хоолай дамчылыгы-биле өстөттөрүн турар урал-волга и-тилин ажаллап турган, нефть-химия хөгжүдөр арганы ап турар. Ол ам бенин Омскке чедип турар болгаш удавас келер үдө Ангара-нын өрткөдөрүнө чөк бөөр.

Улут хөмүр даш-химияны хөг-жүдөрүн таарымчалык байдал-дын тургузуп турар. Амгы үенин металлургия заводунга электрэнер-гия хергелери дык өтүп турарын барымдалап көөр херек. Бир эвөс мурунда металлургия бөдүнү продукциянын бир тоннасына 60 киловатт чедир электри күчүтүп негеп турган болза, ам ол хергелде 250 киловатт чедип турар, а чаз заводтар колониянык бөдүс ба-зымышкыны ажаллап турары-биле, кислородту негеттерин турары-биле, өң-не камгалалык чүгө дөшөрүн берип болгаш өңөкчө протакты бугуру-елче шийгөчө-биле холбоштыр шуут бугуруу үндөр төнөа про-дукцияга 750 чедир киловатт күчү-нү негеп турар. Мынчангаш чаз улаанышкынын металлургия за-водун тударына маңгыт энергетика-канын кайгамчык улут аргалары Сибирь көчүчү таарым турар. Чиг-эт кулварыларын алжынып кү-чүлүгү үлетпур, титанын, магний-нин болгаш хөвөр элементтерин улут бугуруелдин база маңа тургузар арганы берип турар.

Химия үлетпурүн, кылдыгы чаз

таарымчалык байдалдарын район-га херек кырында чөк болуп турар мыйг байлактарын ажалдан кылырынга мөңгөрүр аңаар. Якут ажалтар, Норильскийн никел, ко-балыт болгаш платина, Ангара ка-зымын мыйгы үлетпур болгаш калдарын бөдүнчө хаара туду бөөр. Мычала-лаа хөмүр даштан болгаш дөмүрлөр соңу чүкчө баарынын онза чугулааны амгы үдө чөк болуп турар.

Улетпур болгаш туудуу эрге-лөп байкаарын өдө тургусанын, улутчуланын кол улаанышкынын чер-черже, экономиктик районнар-же, шийгөчө үлүс ажал-агылын ийги алырыларын дөш ийги-тирлөөрүнө онза таарымчалык бай-далдарын тургускан.

Бир демик комплекслик көрү—Сибиринин бөдүс кулварыларын ажалчыларын оруктарын то-даргайра кол чүгө өл. Демир-биле чергелештир хей-хей өске-ла үнө-лөп байлактарын—цинк, кобаль-дын, күртүн, хөвөр бөдүмөдөрүн шийгөчөп турар, Красноярск крайын муруну чүтүгүн дөмүр рудаларын дугайында алырынын чүгө комплекслик шийтирилген бол-лур. Чита областын өңүт металлур-гиянын рудаларын, Кузнецк Ала-Тауну нефелиннерин, Бурятиянын сийлманиттик сландертерин база комплекслик ажалчылар негетти-нин турар. Илимтик берип болуру бугу-ле чүдүлгөдөрүн оортан алып дөш, Сибиринин мыйг байлактарын комплекслик ажалдан кылырынын аргаларын дилеп тывары эргежөөк чугула.

Энергиянын чаз үнө дөшөрүн, чаз синтетиктик материалдарын, өң чиг-өткө савдалары болурунун

Чөөн Сибиринин хөгжүдөрүнүн өң-не дүргө болгаш ажалчы чөкчө-лөрүн ССРЭ-нин бугу улус ажал-агылын эрге-ажыктары-биле, бирги элөөчө хөдөшкөк экономик-тик районнарын эрге-ажыктары-биле холбоштырып турган, харин тодаргайлап болур. Барын Сибир-де болгаш Иркутск Ч

